

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Тематичний напрям 3

УДК 336.77

Дзюблюк О.В.
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Економіка України в умовах воєнного стану зазнає потужного і руйнівного впливу кризових явищ, які спричинені зовнішньою агресією і подолання яких вимагає адекватних заходів державної економічної політики за всіма напрямками – від структурного і бюджетного до монетарного. Одним із найбільш важливих серед усіх цих напрямів є розширення можливостей банківської системи із кредитування реального сектору, оскільки необхідною умовою подолання економічної кризи і відновлення виробничого зростання в умовах війни є саме активізація діяльності банків щодо надання грошових ресурсів господарюючим суб'єктам як ключовий фактор забезпечення неперервності кругообороту капіталів підприємств, розширення внутрішнього ринку і стимулювання споживчого попиту, що є по суті основоположними елементами у всій системі заходів щодо підтримання національної економіки на траєкторії стійкого зростання.

Складні умови економічного розвитку в Україні в період воєнного стану безпосередньо позначилися і на діяльності банківської системи щодо кредитного забезпечення господарських потреб суб'єктів ринку. Однак проблеми у сфері банківського кредитування виникли не із початком бойових дій, а нагромаджувалися упродовж достатньо тривалого періоду часу. Зокрема, йдеться про дисбаланси за строками між активами і пасивами банків,

недостатній рівень концентрації та розпорошеність банківського капіталу, зростання рівня банківських ризиків, погіршення макро- та мікроекономічних умов ведення бізнесу, ріст проблемної заборгованості, зниження якості кредитних портфелів банків та їхня збиткова діяльність, що загалом позначилося на можливостях банківської системи кредитувати реальний сектор. Самі ж воєнні дії як фактор впливу на функціонування банків і економіки, позначилися на всіх аспектах взаємодії банківських установ з клієнтами, включаючи і організацію кредитних відносин, що загострило попередні проблеми та обумовило виникнення нових, коли в умовах постійних атак ворога за всіма напрямками потрібно було докладати зусиль, щоб уникнути перебоїв у роботі банківської системи і підтримувати фінансову стійкість роботи банківських установ.

Водночас монетарна політика Національного банку України упродовж останнього періоду не сприяла активізації кредитних вкладень комерційних банків в економіку. Адже рестрикційний характер грошово-кредитної політики регулятора мав своїм наслідком те, що підвищення облікової ставки та надвисока прибутковість за депозитними сертифікатами створювала по суті об'єктивні передумови для обмеження кредитної активності банків у реальному секторі з огляду на можливість інвестування власних ресурсів у фактично безризикові активи у вигляді цінних паперів НБУ чи держави. Результатом реалізації такої монетарної політики Національного банку України та кредитної політики самих комерційних банків стала по суті спотворена структура активів банківської системи, коли у 2023 р. частка кредитного портфелю у вигляді наданих суб'єктам господарювання і фізичним особам кредитів становила лише близько чверті від загального обсягу активів банків – 20,6% та 5,4% відповідно. У той же час, кошти банків, інвестовані у депозитні сертифікати НБУ, розміщені на рахунках в НБУ та інших банках, а також вкладені у державні цінні папери, сумарно становили аж 63,2% загального портфелю активів банківського сектору, що по суті може свідчити про зведення нанівець фундаментальної

функції банків щодо організації кредитування підприємств реального сектору.

Потрібно розуміти, що на практиці не лише воєнні дії вплинули на формування відповідної структури банківських активів. Річ у тім, що внаслідок саме жорсткої монетарної політики регулятора щодо підвищення облікової ставки, процентних ставок за депозитними сертифікатами НБУ, а також дохідності ОВДП у портфелі активів комерційних банків стали домінувати операції з цінними паперами. При цьому в умовах відсутності належно розвинутої інфраструктури національного фондового ринку та можливостей проведення IPO майже всі операції банків з цінними паперами – це по суті операції із депозитними сертифікатами Національного банку України та ОВДП.

У результаті встановлення високих процентних ставок за депозитними сертифікатами, які гарантують банкам фактично безризикові інвестиції з високою нормою дохідності Національний банк України по суті нівелював функції банківського сектору як фінансового посередника. Адже залучаючи кошти в суб'єктів ринку, банківська система не надає кредити тим підприємствам чи галузям, які їх потребують, а розміщує відповідні ресурси на депозитних сертифікатах, тим самим накопичуючи значні суми надлишкової ліквідності. Як наслідок, на сьогодні комерційні банки зберігають на кореспондентських рахунках та в депозитних сертифікатах НБУ майже пів трильйона гривень, тобто попри складну ситуацію в економіці, яку спровокувала війна, обсяги надлишкової ліквідності банківського сектору лише зростають. А це означає, що у комерційних банків відсутні як стимули активно залучати депозити, так і відповідно спрямовувати їх на кредитування економіки.

Нині незначним і єдиним рушієм гривневого корпоративного кредитування є державна програма підтримки «Доступні кредити 5-7-9%». При цьому поточна заборгованість позичальників за пільговими кредитами на початку 2024 року становила 126,8 млрд грн. Важливу роль програми для бізнесу та економіки в цілому підкреслює стрімке зростання частки кредитів, виданих за програмою «5-7-9%», у чистому гривневому корпоративному

портфелі - з 5% у 2020 р. до 18% у 2021 р., 26% у 2022 р. та до 40% за підсумками 2023р. Однак основну масу кредитів «5-7-9%» складають відносно короткострокові кредити, що суперечить первинному задуму довгострокового фінансування інвестиційних цілей за цією програмою.

Таким чином, високі ризики та наявність альтернативних напрямів вкладення банками коштів упродовж останнього періоду обумовило фактичне перенаправлення грошових потоків від реального сектору до сектору державного управління. У такий спосіб в економіці виникає небезпечна ситуація, пов'язана із перерозподілом кредитних ресурсів фактично на користь держави або цінних паперів, емітованих центральним банком (деPOSITНИХ сертифікатів НБУ), унаслідок чого створюється штучний дефіцит коштів у реальному секторі. При цьому грошово-кредитна політика Національного банку не сприяє активізації кредитування реального сектору, адже серед цільових орієнтирів регулятора, визначених на законодавчій основі, пріоритет має цінова стабільність, а забезпечення економічного зростання та підтримка відповідних ініціатив уряду може здійснюватися лише коли це не суперечить головному пріоритету. За таких умов антиінфляційна орієнтація монетарної політики регулятора по суті виступає не рушієм економічного зростання, а його гальмом.

Це означає, що давно назріла необхідність зміни стратегічних орієнтирів монетарної політики Національного банку України, коли заради досягнення задекларованих інфляційних таргетів встановлюються надвисокі процентні ставки за кредитами рефінансування і за депозитними сертифікатами, що перешкоджає вкладенню банківських ресурсів у підприємства реального сектору та стимулює банки до розміщення коштів у низькоризикові активи, які є альтернативою до кредитування виробництва. У таких умовах процентні ставки за депозитними сертифікатами, як і вся політика облікової ставки НБУ, потребують суттєвого перегляду у бік зниження. Стратегічною метою монетарної політики Національного банку України в умовах воєнного стану має бути створення оптимальних економічних умов для формування такої

структури активів комерційних банків, котра б максимально сприяла перерозподілу кредитних ресурсів на користь підприємств. Тільки за таких умов можуть бути створені належні обставини для стимулювання банківського кредитування реального сектору в контексті реалізації цілеспрямованої економічної стратегії держави щодо забезпечення в непростих умовах війни стійкого виробничого зростання і забезпечення високої зайнятості.

УДК 336.7

Івасів І.Б.
д.е.н., професор кафедри банківської
справи та страхування
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМІТЕТІВ НАГЛЯДОВИХ РАД У БАНКАХ УКРАЇНИ

Наглядова рада відіграє важливу роль у системі управління банком, надаючи консультації вищому менеджменту та забезпечуючи ресурси для адаптації організації. У структурі наглядової ради формуються спеціалізовані комітети для виконання конкретних завдань з метою підвищення ефективності своєї діяльності. Ці комітети виконують як контрольні, так і консультативні функції, забезпечуючи результативність і забезпечуючи відповідність з регулятивними вимогами та очікуваннями зацікавлених сторін. Вони стали невід'ємною частиною корпоративного управління, особливо в умовах посилення правових стандартів і вимог акціонерів. Разом з тим, у вітчизняних реаліях серед проблем вдосконалення корпоративного управління в банках, проблема формування та функціонування комітетів рад займає далеко не останнє місце.